

3. Рэдхэд К., Хьюс С. Управление финансовыми рисками: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 288 с.
4. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками. – К.: Товариство “Знання”, КОО, 1998. – 444 с.
5. Хазанова Л.Э. Математическое моделирование в экономике: Учебное пособие. – М.: Издательство БЕК, 1998. – 141 с.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Г.М. Яровенко, Українська академія банківської справи

Підвищення стійкості функціонування, ефективності здійснення господарської діяльності, конкурентоспроможності підприємств у ринкових умовах є важливими завдання в теперішній час. Одним з рішень є оптимізація системи управління підприємством, що забезпечить його стійкість, надасть можливість динамічного розвитку підприємства в майбутньому.

Основою системи управління підприємством є потокове представлення процесів його діяльності, тобто визначення фінансових, матеріальних та інформаційних потоків. Досягнення підприємством єдності потоків, забезпечення ефективності їх функціонування – це одна з головних цілей підприємства. Реалізація цієї мети дуже складний процес, який вимагає від підприємства прийняття нових кардинальних рішень, впровадження та налагодження автоматизованої системи управління і однієї з головних її підсистем – системи фінансового контролю.

Визначенню поняття “фінансовий потік” в сучасній вітчизняній економічній літературі не приділяється належної уваги. Ця категорія не розкривається в економічних словниках, а в працях деяких авторів зустрічається дуже рідко. В різних джерелах його економічна сутність розкривається неповністю або зовсім не розкрита. Щоб зрозуміти, що таке фінансовий потік, необхідно розкрити сутність самого поняття потоку.

Так, вченими Санкт-Петербурзького університету дається таке визначення потоку: “Потік – сукупність об’єктів, що сприймаються як одне ціле та існують як процес, який відбувається безперервно на деякому часовому інтервалі” [6, с. 125]. Також потік трактується як “сукупність об’єктів, які переміщуються, що сприймається як єдине ціле” [9, с. 66].

Виходячи з цього поняття, можна визначити, які всі процеси, які здійснюються на підприємстві, складають єдиний процес, що функціонує безперервно протягом діяльності підприємства. Але з цього ви-

значення не можна зрозуміти, яку форму та характеристики повинні мати ці процеси.

Поряд з поняттям потоку зустрічається поняття “економічний потік”. Цю категорію ввели вчені Ростовського державного будівельного університету, під якою вони розуміють “взаємопов’язані та взаємообумовлені процеси руху ресурсів суспільства для досягнення соціально-економічних та суспільно-політичних цілей” [7, с. 14]. У цьому визначенні процеси замінюються ресурсами, визначається загальна мета функціонування, воно стосується більш макроекономічних процесів, що здійснюються на рівні держави, економіки в цілому, і для визначення потоків підприємств воно не годиться.

Найбільш повно організаційно-економічна сутність економічного потоку розкривається у виданні “Маркетинг и логистика фирмы” [5, с. 28]: “Економічний потік – це взаємопов’язані та взаємообумовлені процеси руху власних, позичкових та залучених ресурсів фірми для досягнення внутрішньофірмових цілей”.

Виходячи зі змісту цих понять, можна дати визначення категорії “фінансові потоки”. Під фінансовим потоком слід розуміти частину оборотного та власного капіталу в формі грошових коштів, дебіторської та кредиторської заборгованості, цінних паперів та акцій, облігацій, що розглядаються в процесі додавання до них логістичних операцій, і належать до визначеного часового інтервалу [1, с. 6]. На наш погляд, це визначення більш точно та повно розкриває сутність фінансових потоків, що здійснюються на підприємствах різних галузей економіки та видів діяльності, оскільки визначає форму потоку, показує, що потік знаходиться у взаємозв’язку з матеріальними потоками.

Потоки являють собою замкнуті цикли, оскільки вони безперервні. Вони мають однакові параметри, характеристики в різні періоди функціонування підприємства. Вони схожі за природою виникнення, цільовим призначенням, тривалістю та іншими характеристиками. Основними параметрами, що характеризують потік, є визначена траєкторія його руху, початок, звідки бере свій напрямок потік, та кінець, де потім завершує свій рух, довжина шляху, швидкість та інтенсивність його руху, час руху, проміжні пункти [1, с. 4].

Потоки бувають складними, тобто складаються з декількох або більше потоків, та простими, тобто, які мають просту структуру; періодичними, які повторюються в різні періоди діяльності підприємства, та неперіодичними, які виникають один раз і в подальшому не повторюються.

Якщо розглядати підприємство як єдиний дійовий механізм, то в ньому функціонує єдиний загальний фінансовий потік, який склада-

ється з незалежних потоків та потоків, пов'язаних між собою. Оскільки діяльність підприємств має безперервний характер, то можна стверджувати, що загальний фінансовий потік також буде безперервним. Його природа або економічна сутність має грошове вираження.

У діяльності підприємства важливу роль відіграє той факт, що, крім фінансових потоків, функціонують і матеріальні та інформаційні потоки, які взаємодіють та тісно сплітаються на етапах діяльності підприємства. Тому при визначенні фінансового потоку необхідно враховувати і цей факт, бо в деяких випадках потоки так взаємодіють, що дуже важко їх розрізнити, але поняття матеріального та фінансового потоку не слід ототожнювати та узагальнювати.

В деяких літературних джерелах робиться акцент на триєдність матеріальних, фінансових та інформаційних потоків [2]. На нашу думку, цей підхід не зовсім вірний. Основою виробничого процесу є матеріальний потік, який виникає завдяки фінансовому потоку, оскільки його частина спрямовується на придбання матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення виробничого процесу. Інформаційний потік – це самостійний фактор, який присутній на всіх етапах діяльності підприємства. Основа інформаційного потоку – інформація, яка відображає функціонування матеріальних та фінансових потоків. Інформація не може породжувати ці потоки або перетворюватися на них, оскільки не має фізичної форми (матеріальної, грошової та ін.), на відміну від того, як матеріальний потік може змінювати свою форму на фінансову та фінансовий потік може переходити в матеріальний. Тому ми вважаємо, що тільки фінансові та матеріальні потоки слід розглядати у взаємодії та єдності, а інформаційні потоки віддзеркалюють ці явища.

Фінансові потоки у їх взаємодії з матеріальними потоками та відповідні їм інформаційні потоки подані нами на рисунку 1.

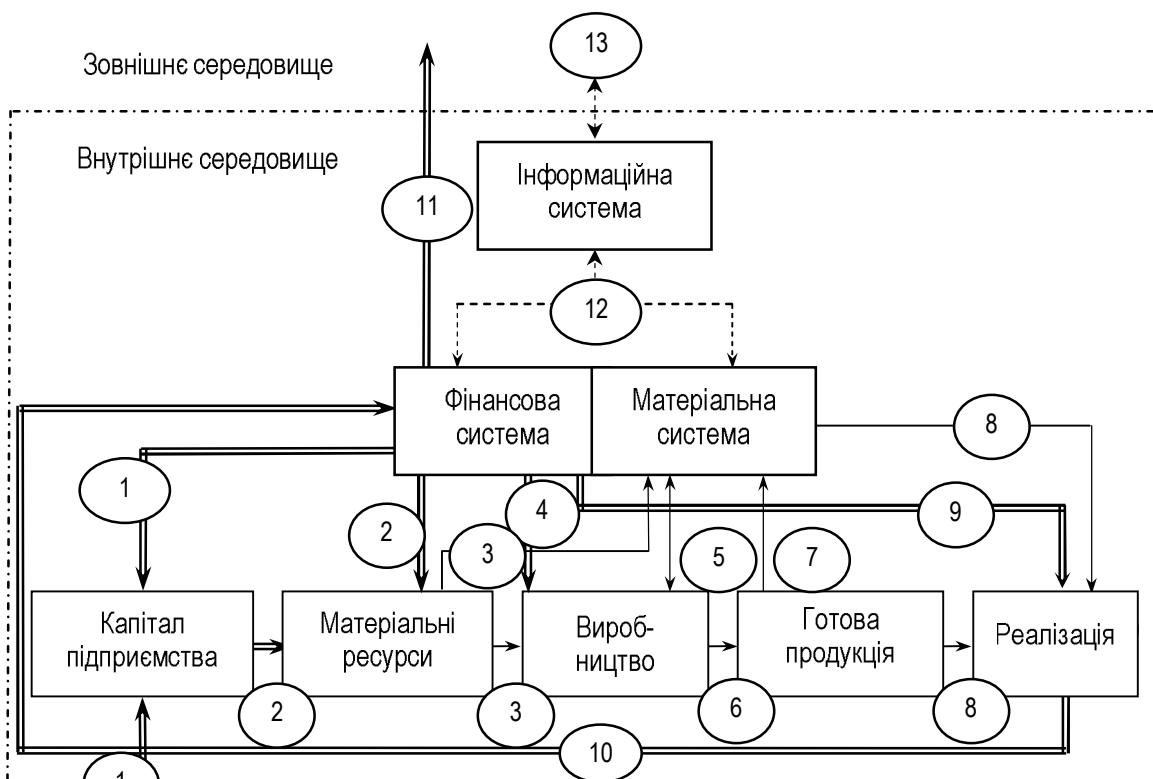

Рис. 1. Схема взаємодії фінансових та матеріальних потоків у процесі діяльності підприємства

- 1 – формування капіталу підприємства (статутного, резервного, додаткового та ін.) за рахунок власних, залучених та позичкових коштів, тобто залучення ресурсів із внутрішнього та зовнішнього середовищ;
- 2 – витрачання грошових коштів підприємства або частини прибутку для забезпечення матеріальними ресурсами, основними засобами та іншими ресурсами процесу виробництва та на невиробничі цілі (придбання нематеріальних активів, основних засобів адміністративного призначення). На цьому етапі йде перетворення фінансового потоку в матеріальний;
- 3 – формування матеріальної системи за рахунок матеріальних ресурсів та направлення частини матеріальних ресурсів на виробництво;
- 4 – забезпечення процесу виробництва фінансовими ресурсами, які витрачаються на виплату заробітної плати працівникам виробництва, на здійснення амортизаційних відрахувань, відрахувань до пенсійного фонду, фондів соціального страхування та на здійснення інших витрат;
- 5 – формування матеріальної системи за рахунок повернення з виробництва бракованих виробів, напівфабрикатів. У свою чергу, залишки матеріальних ресурсів від попередніх періодів можуть бути використаними у виробництві поточного періоду;
- 6 – результат виробництва – готова продукція;
- 7 – формування матеріальної системи за рахунок виробленої готової продукції;
- 8 – здійснення реалізації готової продукції, залишків матеріалів, сировини, напівфабрикатів. На цьому етапі йде поєднання потоків та перетворення матеріального потоку у фінансовий;
- 9 – направлення частини фінансових ресурсів на здійснення витрат на збут;
- 10 – формування фінансової системи за рахунок доходу від реалізації;
- 11 – направлення частини фінансових ресурсів у зовнішнє середовище на виплату податків, заборгованості та на інші цілі;
- 12 – обмін інформацією між фінансовою, матеріальною та інформаційною системами;
- 13 – обмін інформацією між зовнішнім та внутрішнім середовищами через інформаційну систему.

Інформаційні потоки – це результат збору, накопичення, обробки інформації, яка надходить із зовнішнього та внутрішнього середовищ. Внутрішньою інформацією буде результатна або проміжна інформація, що збирається в процесі функціонування фінансової та матеріальної систем. Виробництво починається з вилучення частини фінансових ресурсів та направлення їх на придбання матеріальних ресурсів, тобто фінансовий потік змінює свою форму на матеріальну. Далі починається безпосередньо виробничий процес, в якому поєднуються матеріальні та фінансові потоки, тобто витрачаються матеріальні ресурси та грошові кошти на виплату заробітної плати, амортизаційні відрахування, відрахування до фондів та інші витрати. Результатом виробництва є готова продукція, від реалізації якої підприємство отримує дохід. Матеріальний потік змінює свою форму на фінансову. Фінансові ресурси направляються на сплату податків, погашення заборгованості, виплату заробітної плати адмінперсоналу, закупівлю матеріальних ресурсів тощо. Тобто процес повторюється спочатку.

Таким чином, фінансові та матеріальні потоки функціонують як єдине ціле безперервно, доки підприємство здійснюватиме свою діяльність. Інформаційні потоки віддзеркалюють стан фінансових і матеріальних потоків у статичі і динаміці. Потік – це життя, рух, а фінансовий потік – це рух та життя суб'єктів господарювання.

На різних етапах діяльності підприємства існують ризики нецільового витрачання грошових коштів або інших ресурсів, порушення функціонування фінансових потоків. Якщо процес на підприємстві дуже складний (виробниче підприємство) та триває великий проміжок часу, то такі випадки можуть траплятися досить часто. Тому постає нагальна потреба в контролі за цільовим спрямуванням коштів, за тим, щоб потік фінансових ресурсів не змінив своєї траєкторії руху.

Контроль є невід'ємною ланкою управління, постійно діючою функцією управління, виявлення, попередження і усунення порушень та недоліків у фінансово-господарській діяльності з метою збереження майна на підприємстві, це особливий вид діяльності, що має цільову спрямованість, визначений зміст та способи його здійснення [10].

Економісти визначають контроль як метод або форму управлінської діяльності, особливу стадію управлінського циклу, а з погляду кібернетики контроль розглядається як форма зворотного зв'язку, за допомогою якого управлінська система отримує необхідну інформацію про дійсний стан об'єкта, що управляється, та при виконанні управлінських рішень. Сутність контролю з боку контрольно-ревізійної діяльності зводиться до регулярної перевірки дотримання господарського законодавства, виявлення порушень господарської дисципліни [10, с. 7].

Таким чином, контроль – це одна з функцій управління, що являє собою систему нагляду та перевірки функціонування об'єкта, що управляється, з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень, виявлення ступеня їх реалізації, наявності відхилень та несприятливих ситуацій, про які доцільно своєчасно проінформувати компетентні органи, що можуть вжити відповідних заходів [10, с. 7].

Контроль класифікується за різними ознаками, але безспірно серед усіх форм, видів та методів контролю виділяється фінансовий контроль. Місце фінансового контролю в системі управління діяльністю підприємства можна представити наступною схемою (рис. 2):

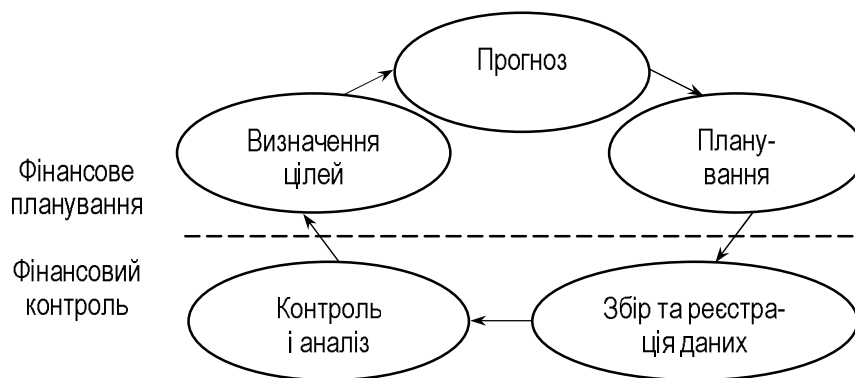

Рис. 2. Цикл управління підприємством

З позиції держави фінансовий контроль – це важлива функція фінансового управління. З погляду підприємств, тобто мікроекономічних одиниць, фінансовий контроль – це сукупність дій з перевірки фінансових питань діяльності суб'єктів господарювання та інших, пов'язаних з ними питань, а також дій з управління із застосуванням певних форм та методів його організації [10, с. 15].

Як об'єкт фінансового контролю виступають грошові розподільчі процеси формування та використання фінансових ресурсів, тобто об'єктом виступають фінансові потоки підприємств.

Необхідність здійснення фінансового контролю за управлінням фінансових потоків обумовлена тим, що від руху потоків залежить функціонування самого підприємства. Контроль дозволяє виявляти не тільки порушення, помилки та інші негативні ситуації, але і виявляє хибні напрями в діяльності, тобто сприяє тому, щоб підприємство додержувалося розроблених стратегій.

Контроль необхідний підприємству не тільки з боку держави, а повинен бути і свій незалежний контроль. На практиці ситуація складається по-іншому. Тільки на великих підприємствах організована власна система внутрішнього фінансового контролю, а на малих та середніх підприємствах такі системи відсутні. Незалежно від розмірів

діяльності, розмірів самого підприємства контроль повинен бути. Якщо порушення виявляє власний контроль, то підприємство може його виправити без понесення фінансових втрат, коли державний контроль – то воно відповідає за порушення виплатою фінансових штрафів та санкцій.

З іншого боку, необхідність у контролі визначають самі фінансові потоки. Складність процесів, тривалість в часі, різноспрямованість потоків, велика кількість вимагають управління та контролю, оскільки некеровані та неконтрольовані процеси можуть призвести підприємство до порушення його діяльності, навіть до того, що воно перестане функціонувати.

Призначення фінансового контролю полягає не тільки у виявленні порушень, помилок, зловживань та інших протизаконних дій, але і в сприянні ефективному використанню фінансових ресурсів, виробітку подальших стратегічних дій підприємства, оптимального шляху фінансових та матеріальних потоків.

Отже, розглянувши місце фінансового контролю в системі управління підприємством, можна зробити наступні висновки.

Фінансовий контроль повинен охоплювати матеріальні та фінансові потоки як єдиний потік, оскільки вони залежать один від одного і функціонують на підприємстві у взаємодії як єдине ціле, але необхідно і враховувати кожен складову потоку, кожен окремий процес, операцію.

Циклічний характер потоків дозволяє порівнювати результати, отримані при проведенні фінансового контролю в різні періоди, та дуже швидко і просто виявити відхилення. Контроль необхідно здійснювати безперервно, оскільки потоки функціонують безперервно.

До організації фінансового контролю необхідно підходити з позицій системного підходу, завдяки якому об'єктом фінансового контролю буде єдиний потік, який складається з взаємопов'язаних фінансових та матеріальних потоків. Здійснення фінансового контролю як однієї з важливих функцій управління діяльністю підприємством забезпечить: ефективне використання фінансових та матеріальних ресурсів; виявлення додаткових можливостей підприємства; своєчасне запобігання фінансовим та внутрішньофірмовим ризикам, пов'язаних з управлінням, та їх мінімізацію; стійкість функціонування підприємства в конкурентному середовищі; своєчасне надходження достовірної інформації про реальний стан діяльності підприємства; прийняття оптимальних рішень та напрямків, пов'язаних з оптимізацією руху потоків підприємства.

Список літератури

1. Бутрин А.Г. Оценка эффективности потоковых процессов промышленного предприятия: Монография. – Челябинск: Изд. ЮУрГУ, 2001. – 133 с.
2. Бутрин А.Г. Поточковые процессы промышленного предприятия: Монография. – Челябинск: Изд. ЮУрГУ, 2001. – 159 с.
3. Ирвин, Дэвид. Финансовый контроль: Пер. с англ.: И.М. Щитинской, В.В. Быкова. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 251 с.
4. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
5. Костоглодов Д.Д., Саввиди И.И., Стаханов В.Н. Маркетинг и логистика фирмы. – М.: Издательство ПРИОР, 2000. – 128 с.
6. Новиков О.А., Нос В.А., Рейфе М.Е., Уваров С.А. Логистика: Учебное пособие. – СПб.: СПбУЭФ, 1995. – 110 с.
7. Стаханов В.Н., Ивакин Е.К. Логистика в строительстве. – Ростов-на-Дону: РГСУ, 1997. – 304 с.
8. Тиникашвили Т.Ш. Роль финансовых потоков в воспроизводственном процессе: Учебное пособие / Под ред. докт. экон. наук, проф. Н.Х. Токаева; Сев.-Осет. гос. уни-т. Владикавказ: Изд-во СОГУ, 2001. – 90 с.
9. Уваров С.А. Логистика: общая концепция, теория и практика. – СПб.: Инвест-ИП, 1996. – 232 с.
10. Шохин С.О., Воронина Л.И. Бюджетно-финансовый контроль и аудит. Теория и практика применения в России: Научно-методическое пособие. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 24 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ МЕРЕЖІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

І.М. Крайніков, Українська академія банківської справи

Глобалізація світової економіки, посилення інтеграційних процесів, прагнення отримати прибуток більший, ніж усередині країни, спонукає підприємства виходити на міжнародний ринок. У зв'язку з цим особливе місце у зовнішньоекономічній діяльності підприємства приділяється стратегії виходу на міжнародну арену. Серед таких механізмів як експорт товарів, створення спільного підприємства, толлінг, досить високої уваги заслуговують франчайзингові схеми.

На сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття франчайзингу. З одного боку, існує безліч правил і умовностей, за якими фахівці готові винести експертний висновок, франчайзинг це чи ні. З іншого боку, сутність франчайзингу полягає в тому, що він легко пристосовується до умов конкретного ринку, вишукуючи саме ті ніші, заповнення яких у даній конкретній ситуації найбільш актуально [10].

Франчайзинг – об'єктивне явище, яке склалося історично й міцно закріпилося у розвинутих країнах під впливом об'єктивних потреб економічного розвитку. До того ж, за кордоном цю форму діяльності вважають не тільки корисною, але і престижною [16].